

Materiały dla Nauczycieli

Listy, cechy wskazówek pomocnych rozpoznawaniu ofiar i sprawców przemocy - (Dan Oweus 1998)

Cechy ofiar przemocy:

- a. są przezywane, wyśmiewane, zastraszane, zmuszane do posłuszeństwa,
- b. są zaczepiane, popychane, szturchane,
- c. podczas kłótni, zaczepek czy bójek reagują często płaczem, uciekają,
- d. często szukają swoich rzeczy, które są chowane lub niszczone,
- e. mają sińce, zniszczone lub brudne ubranie,
- f. przerwy spędzają same, nie są dopuszczane do grupy,
- g. przerwy spędzają w pobliżu nauczycieli,
- h. często są wybierane jako ostatnie do pracy w grupach (np. do drużyn w grach zespołowych),
- i. są w szkole nieszczęśliwe,
- j. mają trudności w wypowiedaniu się na forum klasy (problemy z głośnymi występami),
- k. zaczynają mieć problemy z nauką,
- l. spóźniają się do szkoły lub opuszczają zajęcia lekcyjne.

Cechy sprawców przemocy:

- a. sprawcy często są silniejsi i sprawniejsi fizycznie niż ofiary lub są od nich starsi,
- b. widoczna jest u nich potrzeba dominowania i podporządkowywania sobie innych; w tym celu wykorzystują swoją siłę fizyczną i groźby, aby podporządkować sobie innych,
- c. są impulsywni, porywczy, często sfrustrowani; mają problemy z dostosowaniem się do ustalonych norm i reguł,
- d. są zbuntowani i nieposłuszni, agresje przejawiają również wobec dorosłych (chcąc niektórych starszych i silniejszych mogą się bać),
- e. cechuje ich niski poziom empatii, chcą mieć opinię „twardych”,
- f. często mają pozytywny obraz samego siebie, są pewni siebie,
- g. wczesnie łamią różne normy społeczne i prawne,; często wpadają w „złe towarzystwo”,
- h. zwykle otaczają się grupką rówieśników, w której zyskują popularność. Im są starsi grupka ta jest mniejsza,
- i. w szkole podstawowej ich oceny mogą być różne, dobre lub złe, klasach starszych mają oceny poniżej średniej i negatywny stosunek do szkoły.

Zwykle dzieci, które są ofiarami przemocy szkolnej charakteryzują się jedną lub kilkoma cechami ogólnymi:

1. potencjalne ofiary mogą być fizycznie słabsze od swoich rówieśników (dotyczy to zwłaszcza chłopców),
2. boją się urazów fizycznych, dlatego unikają niebezpiecznych zabaw, niektórych sportów, bójek,
3. są ostrożne, wrażliwe, ciche, wycofane z życia, mało aktywne, nieśmiałe, często płaczą,
4. są niepewne, załknione, nieszczęśliwe, charakteryzują się niską samooceną, okazują swoją bezradność – są łatwym celem ataku,

5. łatwiej nawiązują kontakty dorosłymi niż rówieśnikami,
6. mają trudności z występowaniem na forum.

Nie istnieją żadne badania dotyczące indywidualnych i społecznych szkód wyrządzonych przez mobbing w szkole. Trudno wykazać - w przypadku tak problematycznych zachowań społecznych – istnienie związku przyczynowo-skutkowego, także konsekwencje dla pojedynczego człowieka nie są łatwe do uchwycenia. Nie wiadomo jaki wpływ mają wczesne, złe doświadczenia szkolne ofiar mobbingu na:

1. choroby psychosomatyczne,
2. lęk przed wypowiedaniem się w grupie,
3. unikanie towarzystwa, zajmowanie pozycji samotnika,
4. skłonność do szybkiego obrażenia się lub agresji,
5. umiejętność przyjmowania krytyki,
6. skłonność do usuwania się w cień,
7. stałe poszukiwanie oparcia w autorytetach,
8. skłonność do nabywania prestiżowych towarów, przekraczających ich finansowe możliwości,
9. poczucie, że w każdym towarzystwie jest się ciężarem,
10. stałe przekonanie, że inni spiskują przeciwko nam.

Jak rozpoznać ofiary mobbingu?

W szkole:

1. są przezywane, upokarzane, wyśmiewane, wyszydzane, zastraszone, zakrzykiwane,
2. koledzy drażnią się z nimi, grożą im,
3. dzieci śmieją się z nich w nieprzyjazny i szyderczy sposób,
4. są zaczepiane, popychane, szturchane i nie potrafią się obronić,
5. są wciągane w kłótnie i bójki, w których są stroną słabszą, nie bronią się, lecz próbują uciec lub się wycofać,
6. koledzy zabierają im książki, pieniądze, i inne rzeczy; ich własność jest niszczone,
7. mają siniaki, strupy, zadrapania, oraz podarte ubrania i tych faktów nie potrafią
8. wytłumaczyć w wiarygodny sposób,
9. są samotne w czasie przerw, nie mają żadnego dobrego przyjaciela,
10. jako jedni z ostatnich wybierani są do składu drużyny w grach zespołowych,
11. w czasie przerw starają się trzymać w pobliżu nauczyciela lub innych dorosłych,
12. mają problemy z głośnymi wypowiedziami na lekcjach,
13. wyglądają na sfrustrowane, nieszczęśliwe, smutne, łatwo płaczą,
14. mają coraz gorsze oceny.

W domu:

1. przychodzą do domu w podartych bądź ubrudzonych ubraniach, mają zniszczone podręczniki,
2. mają siniaki, strupy, zadrapania i tego faktu nie potrafią wytłumaczyć,
3. nie są odwiedzani przez kolegów ani nie chodzą do ich domów. Mało czasu spędzają na podwórku z rówieśnikami,

4. często nie mają żadnego przyjaciela,
5. rzadko są zapraszane na imprezy do kolegów, same też nie są zainteresowane organizowaniem spotkań towarzyskich,
6. nie lubią lub boją się chodzić do szkoły, skarżą się na brak apetytu, bóle głowy i żołądka, zwłaszcza rano,
7. do i ze szkoły często idą, bez uzasadnienia, dłuższą drogą,
8. mają kłopoty ze snem, koszmary nocne, płaczą w nocy,
9. przynoszą coraz gorsze oceny,
10. sprawiają wrażenie nieszczęśliwych, smutnych, w depresji,
11. proszą rodziców o pieniądze lub je kradną (by przypodobać się prześladowcą).

Przyczyny (prawdopodobne) mobbingu w szkole:

1. Lekceważenie drobnych wykroczeń typu wagary, spóźnienia, graffiti.
2. Bezkarność kradzieży, wymuszeń, pobić, handlu narkotykami.
3. Brak wzajemnego szacunku (uczniów, rodziców, nauczycieli).
4. Brak równości wobec regulaminu.
5. Za mało wyraziste zasady postępowania i niejasne kryteria ich oceny.
6. Arogancja władzy (pozaszkolnej).
7. Mało możliwości ujawniania nieprawidłowości.
8. Brak nieformalnego obiegu informacji w szkole.
9. Brak autentycznego kontaktu i dialogu pomiędzy uczniami, rodzicami i nauczycielami.
10. Za mała praca zespołowa nauczycieli.
11. Brak możliwości relaksu i odprężenia (dla uczniów i nauczycieli).
12. Poczucie małej wartości pełnionej roli (nauczycieli).
13. Przerost funkcji dydaktycznych kosztem funkcji wychowawczych szkoły.
14. Systematyczne (od kilku lat) ograniczanie zajęć pozalekcyjnych.

Agresor	Ofiara
<ul style="list-style-type: none"> • impulsywność • niska samokrytyka • lęk • niska tolerancja na frustrację • łatwy kontakt z otoczeniem • prestiż w otoczeniu • brak konfliktów z prawem • brak poczucia wstydu • zewnętrzna sterowność • uczeń dobry, słaby • kłopoty przystosowawcze • wybierany na lidera • monopolizuje uwagę (ma zawsze rację) • grozi • poniża 	<ul style="list-style-type: none"> • niska samoocena (utrwalone poczucie krzywdy) • wrażliwość • pasywność (bierność) • ukrywanie swoich potrzeb • fizyczne obrażenia • dolegliwości somatyczne (częste bóle głowy, brzucha) • identyfikacja z agresorem • utrata tożsamości • brak krytycyzmu • hiperaktywność • dobry kontakt z dorosłymi • przezwiska "pupil", "skarżypyta" • unikanie rówieśników

<ul style="list-style-type: none"> • wymusza drobne usługi • akceptacja otoczenia (całe życie kręci się wokół niego "gwiazda") 	<ul style="list-style-type: none"> • opóźniony rozwój fizyczny • "inność" • poczucie żalu • poczucie krzywdy
--	--

Mobbingowi w klasie szkolnej można przeciwdziałać prowadząc zajęcia lekcyjne, które powinny skupiać się na:

- rodzajach mobbingu,
- cierpieniach przez niego powodowanych,
- strukturze hierarchii grupowej,
- funkcjonowaniu zamkniętego koła akcji i reakcji,
- roli stereotypów w grupie, jak również w społeczeństwie,
- strukturach mobbingu w miejscu pracy/ szkole.

Kluczem osiągnięcia celu rozmowy jest **aktywne słuchanie**.

W zależności od potrzeby będzie to:

- milczące skupienie,
- nierozpraszanie mówiącego,
- parafrazowanie,
- rekapitulacja choć części wypowiedzi: „Jeśli cię dobrze rozumiem...”, „Z tego, co mówisz, wynika, że...”.
- Stosowanie otwartych pytań sprzyja budowaniu relacji, podtrzymaniu dobrego kontaktu, w przeciwieństwie do pytań zamkniętych, ograniczających liczbę możliwych wypowiedzi.

Empatyczne słuchanie, asertywne porozumiewanie się z uczniem, respektowanie zasady „no blame” (nie winić), nie oceniać w zamian za bycie częścią rozwiązania – to priorytety w reagowaniu i analizowaniu zjawisk dotyczących negatywnych zachowań uczniów. Karanie, obwinianie, negatywne ocenianie nie tylko zwalniają krzywdziciela z odpowiedzialności, ale także wywołując uczucie poniżenia, bezradności, pogwałcenia osobistej godności – stygmatyzują, nakręcają spiralę buntu, nienawiści, a w rezultacie rodzą tzw. aktywność regresyjną, która przejawia się cofaniem się do wcześniejszych faz rozwojowych.

Opracowano m.in. za:

J. Kołodziejczyk, Agresja i przemoc w szkole. Konstruowanie programu przeciwdziałania agresji i przemocy w szkole, Sophia, Kraków 2004.

K. E. Dambach, Mobbing w szkole. Jak zapobiegać przemocy grupowej, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk 2008

Internet